«Koʻhak tepaligidagi rasadxona»

— sahna ssenariysi

22-mart — Mirzo Ulugʻbek tavalludi

5–8-sinflar uchun

Davomiyligi: 40–45 daqiqa

Bu toʻrt pardali sahna asari 5–8-sinf oʻquvchilari uchun, 40–45 daqiqaga moʻljallangan. Pardalarda yosh Ulugʻbekning orzusi, rasadxona qurilishi, ilmiy merosni asrash va 1908-yildagi topilma koʻrsatiladi. Tarixiy faktlar va rivoyatlar ajratib aytiladi. Maqsad — tarixiy shaxsni jonli koʻrsatish va oʻquvchilarda halol mehnat va bilimni asrash tuygʻusini tarbiyalash.

Agar ssenariy foydali boʻlsa, uni hamkasblaringiz bilan oʻqituvchilar guruhlarida ham ulashing. Bayram va tadbirlar uchun yana koʻplab ssenariylarni baxtiyor.uz saytidan topishingiz mumkin.

Shu toʻplam sahifasi: https://baxtiyor.uz/mirzo-ulugbek-tavalludi-ssenariy/

«Senariylar toʻplami» boʻlimi: https://baxtiyor.uz/oqituvchilar-uchun-hamma-narsa/senariylar-to-plami/

«Koʻhak tepaligidagi rasadxona» — sahna ssenariysi

MAQSAD

5–8-sinf oʻquvchilariga Mirzo Ulugʻbek hayotining muhim lavhalarini sahna orqali koʻrsatish: bolalikdagi orzu, rasadxona qurilishi, ilm uchun masʻuliyat va ilmiy merosning saqlanib qolishi. Oʻquvchilarda tarixiy shaxslarga hurmat, ijodiy ifoda va jamoaviy ishlash koʻnikmasini rivojlantirish.

ISHTIROKCHILAR

Hikoyachi (oʻquvchi), Yosh Ulugʻbek (5–6-sinf oʻquvchisi), Murabbiy (oʻquvchi), Katta Ulugʻbek (8-sinf oʻquvchisi), Gʻiyosiddin Koshiy, Qozizoda Rumiy, Ali Qushchi, ikki usta, Vasiliy Vyatkin (oʻquvchi), ikki yordamchi arxeolog.

JIHOZLAR

Toʻrt parda uchun oddiy bezaklar: xaroba devor (karton), chizmalar stoli, gʻisht va oʻlchov tasmasi, eski qoʻlyozma maketi, belkurak va choʻtka, yulduzli osmon foni (ekran yoki mato), sharq kuyi.

TADBIR DAVOMI

40–45 daqiqa. Joy: akt zal yoki katta sinfxona.

TADBIRNING BORISHI

Hikoyachi: Hurmatli tomoshabinlar! Bugun sizlarni olti asr ortga — Temuriylar davriga taklif qilamiz. Bizning sahnamiz toʻrt pardadan iborat. Har bir parda — Mirzo Ulugʻbek hayotidan bir lavha. Baʻzi lavhalar tarixiy manbalarga, baʻzilari esa xalq orasidagi rivoyatlarga asoslanadi.

1-PARDA. «BOLALIKDAGI ORZU»

(Xaroba devor yonida Yosh Ulugʻbek va Murabbiy turibdi.)

Hikoyachi: Rivoyat qilinishicha, Ulugʻbek bolaligida bobosi Amir Temurning safarlaridan birida Marogʻa shahridagi eski rasadxona xarobalarini koʻrgan. Bu rasadxonani bir asr avval mashhur olim Nasiriddin Tusiy boshqargan edi.

Yosh Ulugʻbek: Ustoz, bu devorlar nima? Nega bu yerda shuncha ulkan toshlar yotibdi?

Murabbiy: Shahzodam, bu yerda bir vaqtlar osmonni oʻlchaydigan uy boʻlgan. Olimlar yulduzlarning yoʻlini kuzatib, kitoblar yozgan.

Yosh Ulugʻbek: Endi nega boʻm-boʻsh?

Murabbiy: Olimlar ketdi, asboblar buzildi. Ilmni qurish qiyin, buzish oson.

Yosh Ulug‘bek: Men katta bo‘lsam, bundan ham katta rasadxona quraman. Uni hech kim buzolmaydigan qilib, yerning ichiga quraman!

Murabbiy: Ilohim, niyatingiz ijobat bo‘lsin, shahzodam.

(Sahna qorong‘ilashadi.)

2-PARDA. «KO‘HAK TEPALIGIDA»

(Chizma stoli. Katta Ulug‘bek, G‘iyosiddin Koshiy, Qozizoda Rumiy. Ikki usta g‘isht tashiydi.)

Hikoyachi: Yillar o‘tdi. Ulug‘bek Samarqand hukmdori bo‘ldi. 1424-yil atrofida u Samarqand yaqinidagi Ko‘hak tepaligida rasadxona qurdirishni boshladi.

Katta Ulug‘bek: Mavlono G‘iyosiddin, chizmani yana bir bor ko‘rsating. Yoy qancha bo‘ladi?

G‘iyosiddin Koshiy: Amirim, asbobimiz ulkan yoy shaklida bo‘ladi va tepalik ichiga o‘yib quriladi. Qancha katta bo‘lsa, o‘lchov shuncha aniq bo‘ladi.

Qozizoda Rumiy: Yoy aynan meridian bo‘ylab — shimoldan janubga qarab yotishi kerak. Bir qarich og‘ib ketsa ham, ming yulduzning hisobi buziladi.

1-usta: Amirim, g‘ishtlarni qayerga teray?

Katta Ulug‘bek (ustaga): Usta, sizning qo‘lingiz ham ilmga xizmat qilyapti. Har bir g‘ishtni tarozidek tekis qo‘ying. Biz uchun sizning halolligingiz olimning hisobidek muhim.

2-usta: Amirim, biz o‘g‘illarimizga ham aytamiz: Samarqandda osmonni o‘lchaydigan uy qurganmiz, deb.

Hikoyachi: Rasadxona taxminan 1429-yilda bitdi. U uch qavatli, doira shaklidagi bino bo‘lib, ichida radiusi qariyb qirq metrli ulkan sekstant joylashgan edi.

3-PARDA. «MEROSNI ASRASH»

(Yulduzli osmon foni. Katta Ulug‘bek va Ali Qushchi qo‘lyozma ustida.)

Hikoyachi: Ulug‘bek va shogirdlarining ko‘p yillik mehnati «Ziji jadidi Ko‘ragoniy» asarida jamlandi. Unda mingdan ortiq yulduzning jadvali, taqvim va hisoblash usullari bor edi.

Katta Ulug‘bek: Ali, ustozlarimiz Qozizoda va G‘iyosiddin bu dunyodan o‘tdilar. Endi bu ishning davomi sening zimmangda.

Ali Qushchi: Amirim, men jadvallarni tugataman. Har bir raqamni qayta tekshiraman.

Katta Ulug‘bek: Bilasanmi, Ali, saltanatlar yo‘qoladi, saroylar qulaydi. Ammo to‘g‘ri yozilgan bir jadval asrlar osha yashaydi. Bu kitobni o‘z jonimdan ham azizroq asra.

Hikoyachi: 1449-yilda Mirzo Ulug‘bek fojiali halok bo‘ldi. Rivoyatlarga ko‘ra, Ali Qushchi ustozining kitoblarini asrab qoldi. Keyinchalik u Istanbulga borib, u yerda ilm tarqatdi. «Zij» esa ko‘plab tillarga tarjima qilinib, Yevropa olimlari tomonidan ham o‘rganildi.

4-PARDA. «1908-YIL. TOPILMA»

(Ikki arxeolog yer qazimoqda. Vyatkin qo‘lida eski qog‘oz.)

Hikoyachi: Rasadxona vayron bo‘ldi va qariyb besh asr davomida uning qayerda ekani unutildi. Faqat 1908-yilda samarqandlik arxeolog Vasiliy Vyatkin eski vaqf hujjatlarida «rasadxona» so‘zini uchratib, Ko‘hak tepaligida qazishma boshladi.

1-arxeolog: Vasiliy Lavrentyevich! Bu yerda yoy shaklidagi marmar bor! Ustida belgilar ham bor!

Vyatkin: Ehtiyot bo‘ling, cho‘tka bilan tozalang. Ha... Bu o‘sha! Ulug‘bek sekstantining qoldig‘i. Yerning ichiga qurilgani uchun saqlanib qolgan.

2-arxeolog: Demak, u rostdan ham hech kim buzolmaydigan qilib qurgan ekan.

Vyatkin: Bu yerni asrash kerak. Butun dunyo bilsin: Samarqandda osmonni o‘lchagan olimlar yashagan.

Hikoyachi: Vasiliy Vyatkin bu kashfiyotni shunchalik qadrladiki, vasiyatiga ko‘ra rasadxona yonida dafn etilgan. Bugun bu yerda Mirzo Ulug‘bek muzeyi bor.

YAKUN

(Barcha ishtirokchilar sahnaga chiqadi.)

Yosh Ulug‘bek (she‘r):

Tun qo‘ynida tutdim quyoshni,
Osmon oqib kirgach ko‘zimga.
Yulduzlarni gul kabi terib,
Hadya etdim xalqim o‘zingga.

(Farog‘at Xudoyqulova, «Mirzo Ulug‘bek» she‘ridan)

Katta Ulug‘bek (she‘r):

Samarqandning yulduzlariga
Mangu tegib turar qo‘llarim.

Xalqim sen bor, sen bilan birga,
Kelajakka eltar yo‘llarim.

(Farog‘at Xudoyqulova, «Mirzo Ulug‘bek» she‘ridan)

Hikoyachi: Aziz do‘stlar! Mirzo Ulug‘bekning hayoti bizga uch narsani o‘rgatadi: orzuni unutmaslik, ishni halol qilish va bilimni asrash. Mirzo Ulug‘bek tavalludi muborak bo‘lsin! E‘tiboringiz uchun rahmat.

(Ishtirokchilar ta‘zim qiladi. Musiqa.)